SOLUȚIILE INSTANȚEI DE JUDECATĂ ÎN IPOTEZA APLICĂRII AMNISTIEI

THE COURT'S SOLUTIONS IN THE HYPOTHESIS OF THE APPLICATION OF AMNESTY

Gheorghe RENIȚĂ, ORCID: 0000-0003-2722-009X
Universitatea de Stat din Moldova

CZU: 343.15:343.293
e-mai: renitageorge1490@gmail.com

Prin definiție, conform art. 107 alin. (1) Cod penal, amnistia este actul ce are ca efect înlăturarea răspunderii penale sau a pedepsei, fie reducerea pedepsei aplicate sau comutarea ei.

Așadar, amnistia poate genera următoarele efecte alternative: 1) înlăturarea răspunderii penale; 2) reducerea pedepsei; 3) comutarea pedepsei.

În baza art. 66 lit. o) din Constituție, Parlamentul adoptă acte privind amnistia. Această prevedere își găsește concretizare în art. 72 alin. (3) lit. o) din Constituție, conform căruia Parlamentul reglementează, prin lege organică, acordarea amnistiei.

Prin urmare, Parlamentului îi revine sarcina de a stabili ce efecte (din cele trei enumerate *supra*) va genera amnistia și în ce condiții. Această alegere trebuie să fie determinată de rațiuni de politică penală și, desigur, avându-se în vedere „principiile fundamentale ale preeminenței dreptului, și anume, legalitatea (inclusiv transparența), interzicerea arbitrarului, nediscriminarea și egalitatea în fața legii” [1].

Cu titlu exemplificativ, ne vom referi la cea mai recentă lege referitoare la amnistie, *i.e.*: Legea nr. 243 din 24 decembrie 2021 privind amnistia în legătură cu aniversarea a XXX-a de la proclamarea independenţei Republicii Moldova [2].

Potrivit art. 1 alin. (1) din Legea nr. 243/2021, „prezenta lege se aplică condiţionat şi exclusiv persoanelor bănuite, învinuite şi inculpate, precum şi persoanelor condamnate, care sunt caracterizate pozitiv pe parcursul executării pedepsei, al perioadei de probaţiune sau al termenului de probă şi sunt evaluate psihologic ca prezentând risc de recidivă mediu sau redus, dacă persoanele respective cad sub incidenţa prevederilor art. 2-5, 7, 8”.

După ce a stabilit cercul de subiecți, art. 2 alin. (1) din Legea nr. 243/2021 dispune că procesele penale în privinţa infracţiunilor săvârşite până la adoptarea prezentei legi, pentru care Codul penal prevede drept pedeapsă principală maximă o pedeapsă nu mai aspră decât pedeapsa cu închisoare pe un termen de șapte ani, încetează la faza de urmărire penală sau la cea de judecare a cauzei, cu excepţiile prevăzute de prezenta lege.

De asemenea, alin. (2) al articolului în discuție prevede că procesul penal în privinţa infracţiunilor uşoare, mai puţin grave şi grave, săvârşite până la adoptarea prezentei legi de persoane care, la data comiterii infracţiunii, nu atinseseră vârsta de 18 ani, încetează la faza de urmărire penală sau la faza de judecare a cauzei.

Din alin. (3) al aceluiași articol, aflăm că încetarea procesului penal conform alin. (1) şi (2) art. 2 din Legea nr. 243/2021 are loc cu acordul scris al persoanei bănuite, învinuite sau inculpate.

Legislatorul a reglementat și situația când persoana refuză încetarea procesului penal în baza amnistiei, spre exemplu, susține că este nevinovată și pledează pentru pronunțarea unei sentințe de achitare. Chiar și în această ipoteză, conform art. 2 alin. (4) din Legea nr. 243/2021, instanţa de judecată poate hotărî încetarea procesului penal dacă, în urma cercetării judecătoreşti, vinovăţia inculpatului în săvârşirea infracţiunii a fost confirmată și inculpatul întruneşte criteriile stabilite la art. 1 şi nu cade sub incidenţa art. 6 din Legea nr. 243/2021 (articol care stabilește cazurile în care amnistia nu se aplică).

Textul „poate hotărî încetarea procesului penal" din articolul citat a fost contestat în fața Curții Constituționale. Astfel, un judecător a ridicat o excepție de neconstituționalitate și a afirmat că „nu este clar când instanţa de judecată poate aplica amnistia şi poate înceta procesul penal în ipoteza în care cauza a fost judecată în lipsa inculpatului. În acest caz, nu este cunoscută poziţia inculpatului, *i.e.* dacă doreşte sau nu să-i fie aplicată amnistia" [3].

Curtea Constituțională a constatat că autorul excepției a abordat, în acest caz, de fapt o problemă de aplicare şi interpretare a dispozițiilor referitoare la amnistie, care ține de competenţa instanţelor de judecată. Prin urmare, Curtea a declarat inadmisibilă excepția de neconstituționalitate.

Sub acest aspect, în lipsa inculpatului nu va fi posibilă încetarea procesului, fără ca să se analizeze probatoriul. Instanța va trebui să se pronunțe dacă persoana este vinovată sau nu. Prin urmare, dacă în urma cercetării judecătorești se va constata că inculpatul este vinovat de comiterea infracțiunii/infracțiunilor incriminate, atunci instanța de judecată va trebui să aplice, *mutatis mutandis*, prevederile art. 2 alin. (4) din Legea nr. 243/2021 și să dispună încetarea procesului penal. Cuvântul „poate" din acest articol sugerează ideea că instanța de judecată ar avea o marjă discreționară. Totuși, această marjă discreționară nu este absolută/nelimitată, ea este circumscrisă condițiilor de aplicare a amnistiei. Altfel spus, instanța va aplica amnistia dacă va constata că sunt întrunite condițiile prevăzute de lege.

În continuare, este de remarcat că art. 3, 4, 5 și 8 din Legea nr. 243/2021 stabilesc cazurile când persoanele condamnate sunt absolvite de la executarea pedepsei. Nu în ultimul rând, art. 7 al aceleiași legi reglementează reducerea pedepsei închisorii în ipoteza în care nu poate opera absolvirea de pedeapsă. Pentru astfel de situații, judecătorul de instrucție va pronunța o încheiere.

Generalizând, constatăm că aplicarea amnistiei, conform condițiilor Legii nr. 243/2021, în cauzele penale pendinte, implică încetarea procesului penal.

Conform art. 1 alin. (4) din Legea nr. 243/2021, aplicarea amnistiei faţă de persoanele bănuite, învinuite se decide de procuror, la faza de urmărire penală, iar faţă de persoanele inculpate – de instanţa de judecată, la faza de judecare a cauzei.

Cu privire la aplicarea amnistiei la faza de judecare a cauzei, un judecător a ridicat o excepție de neconstituționalitate și a invocat că nu este clar când instanţa de judecată poate aplica amnistia şi poate pronunţa (i) o sentinţă de încetare a procesului penal sau (ii) o sentinţă de condamnare cu stabilirea pedepsei şi cu liberarea de executarea ei. Potrivit acestuia, textul „cu stabilirea pedepsei şi cu liberarea de executarea ei în cazul amnistiei conform art. 107 din Codul penal” din art. 389 alin. (4) pct. 2) (sentinţa de condamnare) din Codul de procedură penală trebuie declarat neconstituţional. Acesta a mai susţinut că art. 391 (sentinţa de încetare a procesului penal) din Codul de procedură penală ar trebui să prevadă expres că instanţa de judecată pronunţă o sentinţă de încetare a procesului penal în cazul în care a intervenit amnistia. S-a notat că în cazul în care a fost ridicată excepția, procurorul a solicitat condamnarea inculpatului. În opoziție, apărătorul inculpatului a pledat pentru aplicarea amnistiei și încetarea procesului penal.

Și de data aceasta, Curtea Constituțională a constatat că autorul excepţiei a ridicat de fapt o problemă de aplicare şi interpretare a dispozițiilor referitoare la amnistie, care ține de competenţa instanţelor de judecată. Astfel, Curtea a declarat inadmisibilă excepția de neconstituționalitate [4].

În acest sens, într-adevăr, conform art. 389 alin. (4) pct. 2) Cod de procedură penală, în cazul aplicării amnistiei, instanța de judecată pronunță o sentință de condamnare cu stabilirea pedepsei şi cu liberarea de executarea ei.

În schimb, potrivit art. 391 alin. (1) pct. 6) Cod de procedură penală, instanța de judecată pronunță o sentință de încetarea a procesului în cazul în care există alte circumstanțe care exclud sau condiționează pornirea urmăririi penale şi tragerea la răspundere penală.

În același timp, art. 275 Cod de procedură penală stabilește circumstanțele care exclud urmărirea penală. În particular, conform pct. 4) din acest articol, „urmărirea penală nu poate fi pornită, iar dacă a fost pornită, nu poate fi efectuată, şi va fi încetată în cazurile în care: (…) 4) a intervenit (…) amnistia”.

Aşadar, din analiza coroborată a art. 275 pct. 4) și, respectiv, a art. 391 alin. (1) pct. 6) Cod de procedură penală rezultă că instanța de judecată încetează procesul penal în cazul aplicării amnistiei.

În aceste condiții, se atestă un paralelism legislativ între art. 389 alin. (4) pct. 2) și art. 391 alin. (1) pct. 6) Cod de procedură penală, care trebuie soluționat în favoarea persoanei, adică să se aplice amnistia și să se înceteze procesul penal.

Mai mult, potrivit art. 332 alin. (5) Cod de procedură penală (articol intitulat „încetarea procesului penal în şedinţa de judecată”), „în cazul prevăzut la art. 275 pct. 4), încetarea procesului penal nu se admite fără acordul inculpatului. În acest caz, procedura continuă în mod obişnuit”.

Diferența dintre această soluție și, corelativ, cea de la art. 391 alin. (1) pct. 6) Cod de procedură penală în cazul aplicării amnistiei rezidă în etapa la care operează și, totodată, în prezența sau în lipsa acordului persoanei. Mai exact, art. 332 alin. (5) Cod de procedură penală poate fi aplicat (în coroborare cu art. 2 alin. (1), (2) și (3) din Legea nr.

243/2021) cu acordul inculpatului, fără a mai examina probatoriul, adică fără a judeca fondul cauzei. În contrast, art. 391 alin. (1) pct. 6) Cod de procedură penală este incident (în coroborare cu art. 2 alin. (4) din Legea nr. 243/2021) în cazul în care persoana nu a solicitat aplicarea amnistiei, însă instanța a ajuns la concluzia, după cercetarea judecătorească, că persoana este vinovată de comiterea infracțiunii incriminate și întrunește condițiile amnistiei.

În concluzie, soluțiile instanței de judecată în ipoteza intervenirii amnistiei sunt nuanțate și sunt configurate de mai multe împrejurări (etapa, lipsa/prezența acordului persoanei etc.), dar nu de o aplicare mecanică a silogismului, în funcție de primul text de lege citit.

Referințe:

1. Opinion on the provisions relating to political prisoners in the amnesty law of Georgia, Adopted by the Venice Commission at its 94th Plenary Session (Venice, 8-9 March 2013). CDL-AD(2013)009. Disponibil: https://bit.ly/3An1Zpu
2. Legea nr. 243 din 24 decembrie 2021 privind amnistia în legătură cu aniversarea a XXX-a de la proclamarea independenţei Republicii Moldova. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2021, nr. 325-333.
3. Decizia Curții Constituționale nr. 95 din 12 iulie 2022 de inadmisibilitate a sesizării nr. 41g/2022 privind excepţia de neconstituţionalitate a unor dispoziţii din articolul 2 alin.(4) din Legea nr. 243 din 24 decembrie 2021 privind amnistia în legătură cu aniversarea a XXX-a de la proclamarea independenţei Republicii Moldova (aplicarea amnistiei şi încetarea procesului penal). În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2022, nr. 238-244.
4. Decizia Curții Constituționale nr. 96 din 12 iulie 2022 de inadmisibilitate a sesizării nr. 42g/2022 privind excepţia de neconstituţionalitate a unor dispoziţii din articolul 389 alin. (4) pct. 2) din Codul de procedură penală (sentinţa de condamnare în cazul aplicării amnistiei). În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2022, nr. 238-244.